

Mustafa Ağa devrinin en önemli imar faaliyeti, o güne kadar yarım bırakılmış olan Eminönü'ndeki Yenicami Külliyesi'nin 1661-1665 yılları arasında tamamlanmasıdır. Üçüncü defa göreve geldiği dönemde ele alınan bu külliye XVII. yüzyıl içindeki önemli son büyük eserdir. Külliye'nin inşasında kendisine Mimar Hezarfen İbrâhim yardımcı olmuştur. İbrahim Hilmi Tanışık, Gül Camii yakınında 1071 (1661) tarihli Mimar Mustafa Çeşmesi'nin varlığından bahseder. Zarif Orgun, Mustafa Ağa'nın "râci-i lutf-i ilâhî Mustafa" yazılı mührünü yayımlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1943, I, 80-82; L. A. Mayer, *Islamic Architecture and Their Works*, Genève 1956, s. 111; Zeynep Nayır, *Osmanlı Mimarlığında Sultan Ahmet Külliyesi ve Sonrası (1609-1690)*, İstanbul 1975, s. 141; Fatma Afyoncu, *XVII. Yüzyılda Hassa Mimarları Ocağı*, Ankara 2001, s. 16-19; a.mlf., "XVII. Yüzyılda Hassa Mimarları Ocağı", *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, XII, 103-110; Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Osmanlı'da Baş Mimarlar", *Türk Dünyası Kültür Atlası: Osmanlı Dönemi* (haz. Metin Eriş v.dğr.), İstanbul 2002, IV, 317-319; a.mlf., "Mustafa Ağa (Memmetçi)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, II, 282-283; İzzet Kumbaraçılar, "Türk Mimarları", *Arkipekt*, VI/2, İstanbul 1937, s. 60; Kemal Altan, "Yeni Cami Mahfili ve Mimar (Hezarfen İbrahim)", a.e., VII/12 (1937), s. 344-345; Zarif Orgun, "Hassa Mimarları", a.e., VIII/12 (1938), s. 337, 338 (338 sayfa Mustafa [Hassa başmimarı] bölümünde bulunan mühür 337. sayfada Kasım Ağa'daki mühürle yer değiştirecektir); Muzaffer Erdoğan, "Osmanlı Mimari Tarihinin Arşiv Kaynakları", *TD*, III/5-6 (1953), s. 106-107.

AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

MUSTAFA AĞA, Seyyid

XIX. yüzyılın ilk yarısında görev yapan Hassa başmimarı.

Kısa sürelerle dört dönem başmimarlık yapmıştır. 2 Ocak 1802 tarihli Hassa Mimarlar Ocağı listesine göre Seyyid İbrâhim oğlu Seyyid Mustafa'nın üç sağ, iki çürük akçe yevmiye ile 3 Ekim 1781 tarihinde mimar halifesi olarak kaydı yapıp beraatı verilmiştir (BA, Cevdet-Maarif, nr. 5481). İnşaat defter ve kayıtlarında "Seyyid Mustafa" mührünü kullanan Mustafa Ağa, Mehmed Ârif Ağa'nın ikinci başmimarlığı zamanında (1796-1800) uzun süre vekilliğini yaptı. Bu dönemde 11 Aralık 1799'da İstanbul Baruthânesi'nin (BA, Cevdet-Askerî, nr. 14983) ve 3 Ocak 1800'de İstabîl Âmire'nin Kadırga Limanı'ndaki ahırlarının tamiratını gerçekleştirdi (BA, Cevdet-Askerî, nr. 15607). 1802 yılında Hasköy Mü-

hendishânesi'nde eğitim alan kırk altı mimar halifesi içerisinde yer aldı (BA, Cevdet-Maarif, nr. 3964). Serimîmârân-ı Hâssa İbrâhim Kâmi'nin (1802-1807) ardından Mustafa Ağa'nın Mehmed Emin Ağa ile ardarda kısa süreli başmimarlık dönemleri başlar. Osmanlı arşiv kayıtlarında İbrâhim Kâmi'ye ait son bilgi 13 Aralık 1806 tarihli Humbaracı Kışlası'nda yaptığı tamiratla ilgilidir (BA, Cevdet-Askerî, nr. 26245). Bu tarihten sonra Mustafa Ağa'ya ait ilk belge, 9 Temmuz 1807 tarihli Sultanahmet'te bulunan Tavukciyan-ı Hâssa Ocağı tamiratına dairdir (BA, Cevdet-Askerî, nr. 19441). Mustafa Ağa için belgede sâbık başmimar unvanının kullanılmasından 1807 yılı başlarında birkaç ay görev yaptığı anlaşılmaktadır. Hâfız Mehmed Emin Ağa'nın 1807-1808 arasındaki başmimarlığının ardından 1808 sonlarına doğru Mustafa Ağa ikinci defa bu göreve getirildi. Üç ay kadar süren bu dönemde 7 Aralık 1808 tarihinde Beşiktaş Sahilsaray Harem Dairesi, Dârüssaâde ağası, silâhdar ağa ve bostancibaşı ağa daireleriyle Has Oda ve mutfaklarının tamiratını gerçekleştirdi (BA, Cevdet-Saray, nr. 3538). Üçüncü dönem başmimarlığını 1809 sonu ile 1810 yılı başlarında yaptı. Bu devrede 1 Eylül 1809'da İstanbul Baruthânesi'nin yanmış olan mahzenlerinin tamiratını (BA, Cevdet-Askerî, nr. 40051) ve 11 Ocak 1810'da Topkapı Sarayı'nın Odunkapı yakınında bulunan Tabl ü Alem Kışlası tavan, döşeme ve çerçevelerinin yenilenme işlerini gerçekleştirdi (BA, Cevdet-Askerî, nr. 11824). Görevden alındıktan sonra da bir müddet inşa ve tamir işlerinde kendisinden faydalanıldı. 11 Haziran 1810'da Hasköy'de bulunan Humbaracı ve Lağımçı kışlalarının tamiratıyla (BA, Cevdet-Askerî, nr. 16596) 6 Eylül 1810'da Anadolu ve Rumelika-vağı'ndaki tabyaların tamiratını yaptı (BA, Cevdet-Askerî, nr. 20449). Mustafa Ağa 1824 yılında ilerlemiş yaşına rağmen dördüncü defa başmimar oldu. Ancak imar işlerinde ortaya çıkan yolsuzlukları engelleyemediği ve mimarlık bilgisinin yetersiz olduğu yolundaki kanaat sebebiyle azledilip yerine o sırada Tersâne-i Hümâyün'da yeni havuzu inşa eden Seyyid Abdülhalim Efendi getirildi (BA, Hatt-ı Hümâyün, nr. 23275).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Maarif, nr. 3964, 5481; BA, Cevdet-Askerî, nr. 11824, 14983, 15607, 16596, 19441, 20449, 26245, 40051; BA, Cevdet-Saray, nr. 3538; BA, Hatt-ı-Hümâyün, nr. 23275; Mustafa Cezar, "Sanatta Batıya Açılış Döneminde Mimarlar", *9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, Bildiriler*, Ankara 1995, I, 480-482;

a.mlf., "19. Yüzyılda Önemli İşlere İmzasını Atmış Bir Mimarımız: Abdülhalim Bey", *19. Yüzyıl İstanbul'unda Sanat Ortamı*, İstanbul 1996, s. 96-97; Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Osmanlı'da Baş Mimarlar", *Türk Dünyası Kültür Atlası: Osmanlı Dönemi* (haz. Metin Eriş v.dğr.), İstanbul 2002, IV, 321.

SELMAN CAN

MUSTAFA AHMED ez-ZERKÂ

(bk. ZERKÂ, Mustafa Ahmed).

MUSTAFA b. ALİ el-MUVAKKİT

(مصطفى بن علي الموقت)

(ö. 979/1571)

Osmanlı astronomi âlimi,
astrolog ve muvakkit.

XVI. yüzyılın başlarında İstanbul'da doğdu. İsim zinciri Muslihuddin Mustafa b. Ali er-Rûmî el-Muvakkit şeklindedir. Geleneksel medrese eğitiminin yanı sıra Mîrim Çelebi ile dönemin önde gelen diğer âlimlerinden matematik ve astronomi dersleri aldı. Uzun süre Sultan Selim Camii'nde muvakkitlik yaptı ve bundan dolayı Selimî nisbesiyle anıldı. 967'den (1560) sonra sarayda reisülmüneccimîn olunca Münecimbaşı Mustafa Çelebi diye tanındı; halk arasında ise daha çok Koca Saatçi lakabıyla biliniyordu. Vefatında yerine Takiyyüddin er-Râsîd tayin edildi (İhsanoğlu v.dğr., I, 161).

Mustafa b. Ali'nin 931'de (1525) *İ'lâ-mü'l-ibâd* ve 935'te (1529) *Risâle-i Mukantarâtı* kaleme almasından hayatının erken bir döneminde eser vermeye başladığı anlaşılmakta ve onun, hocalarından Mîrim Çelebi gibi Farsça değil kendinden önceki Sultan Selim Camii muvakkiti Konevî Mehmed b. Kâtib Sinan gibi Türkçe yazdığı görülmektedir. Bunun gerekçesini birçok çalışmasının önsözünde bu alanda araştırma yapanların yazdıklarını kolayca anlamalarını sağlamak olduğunu belirtir. Bundan dolayı onun bilhassa astronomi aletlerinin kullanımına ilişkin eserleri Osmanlı muvakkitlerinin başvuru kaynakları haline gelmiş ve devletin son zamanlarına kadar güncelliğini korumuştur; günümüze ulaşan çalışmalarının çokluğu ve yaygınlığı da bunu göstermektedir. Amelî astronomi çizgisini takip eden Mustafa b. Ali'nin döneminin bilgi düzeyi çerçevesinde en zor geometri, trigonometri, özellikle küresel trigonometri ve nümerik analiz verilerini kullanması, ayrıca problemleri anlaşılır bir dille açıklayıp onlara daha basit ve uygulamalı çözümler getirmesi eser-